

POŽEHNÁNÍ BOŽÍ (Job 1,1 - 12)

Měl jsem tuto přípravku 21. a 22. února 1942 na dvakrát asi po *pěťčtvrtihodinách*. Již tento rozsah naznačoval, že nebyla určena přímo učitelům nedělních cvičení, ba že neměla být ani vzorem pro přípravce, nýbrž vlastně ukázkou, jakou práci bylo by vykonat, abychom se dostali k příručkám, jež by přípravcům umožnily konat přípravky bez újmy nebo úhony biblické zvěsti. Lítuji proto, že okolnosti nedovolují, aby tato příprava vyšla hned tiskem, jímž by se lehko daly odlišit odstavce, které mají místo v řádné přípravce, od pensa připravovatele, a to zase od předpokladů studijních. Složitost těchto hledisek a látky samé učinila ovšem také nesnadným i stenograficky zachytit nepsaný můj výklad, takže obtíž s reprodukcí záznamů vysvětluje jak zdržení (krom jiného mého zaneprázdnění) tak i změny této publikace naproti ústnímu podání. Účastníci kurzu poznají, které odstavce jsem přidal až v tomto písemném podání, ale jistě budou se mnou vděčni sestřím zapisovatelkám, že zachovaly mnohé, co by se mi jinak nebylo už vybavilo. -ěk

Několik vysvětlivek:

Číslice v závorkách, kde není zkratka biblické knihy ani kapitola, značí verš úkolu nebo 1. kapitoly Joba - nikoli stránku tohoto sešitu.

O´ - Septuaginta, starý církevní překlad řecký

H - text hebrejský

Ka - její poznámka

K - text Šestidílků

Kd - text Kralický 1613.

P o ž e h n á n í B o ž í
(Job 1,1-12).

Sešli nám, ó Otče milý, ducha milosti a síly, abychom v tvé pravdě stáli, všemu zlému odolali. Úvodem k dnešní přípravce předvedu vám nejlepší přípravku, jakou jsem až dosud seznal. A že ji mohu předeslat úvodem, už ukazuje samo, jak je krátká - nejkratší, co jsem kdy zjistil, a proto asi také nejlepší.

Před 55 lety to bylo. Přejde k podhorskému faráři na přípravku hoch, tak ve věku konfirmačním, a hlásí: Pane faráři, já příští neděli nemohu učit nedělní školu. - Proč? ptá se farář. - My se máme učit o stvoření světa, a já o tom nemohu vyprávět, jak to je v Písmu, protože pan učitel nám vykládal, kolik milionů let že trvalo, než se utvořily ty ty naše hory a všechno, co na světě je. - No, to je hezké (ne! tenhle farář, myslím, řekl: to je slavné), že jsi tak upřímný. Ale, hochu milý, to přece nejde, abychom se tu neděli neučili o stvoření světa, jen protože se ti zdá, že to odporuje tvému školskému vědění! Konečně, vždyť v neděli učit nemusíš. Ale představ si mne: já m u s í m kázat, ač také vím, co vám říkal pan učitel. Co bys dělal, kdybys učit musel? - Hoch se na chvíli zamyslí a nakonec povídá: To já bych teda udělal tak, že bych řekl dětem: najděte si druhou epištolu Petrovu; tam v 3. kapitole v 8. verši stojí psáno: „Jeden den u Pána jest jako tisíc let, a tisíc let jako jeden den.“ - No vidíš, přikývne mu farář, tak hezky půjdeš a řekneš to dětem takhle a můžeš klidně učit.

Tato příprava staví na dva předpoklady základní pro každou přípravku - a ovšem také pro přípravce. Ty dva předpoklady jsou: p o c t i v o s t a p o s l u š n o s t.

Poctivost záleží v tom: co nevím, z toho nic nevyvozují. A to se dá rozšířit na dvě pravidla. Nejen že nic nevyvozují z toho, co nevím, ale ani n e ř í k á m, co nevím, nemluví o tom - leda na přímou otázku - zvláště u dětí. Pak přednějším pravidlem je ptáti se: co vlastně vím? A zkušebním kamenem tu je odpověď na otázku: víš, komus u v ě ř í l (2. Tim. 1, 12)? Či jsi uvěřil Pánu Bohu, anebo jen pánbíčku nějakému? Mohl to být pan učitel, ale i panteismus! Či jsi uvěřil Pánu, anebo jenom nějakému panáčkovi (po česku i po moravsku řečeno)?

A druhá ta podmínka - poslušnost - je provázána zase dvěma nutnostmi. Abych věděl, především, držím se slova B o ž í h o. Znázorněme si to aspoň na jedné maličkosti, vybavující se z předvedené přípravy v souvislosti a předcházející přednáškou o kralických textech. Kdyby onen hoch byl měl správný otisk vydání z roku 1613, byl by v první kapitole Genesis našel Den vytištěno s velkým začátečním písmenem a jistě by pak nebyl přišel na faráře, že to nesouhlasí s výkladem ve škole. Tož: držet se Božího slova, ba držet se i písmen, pokud je máme jaké! Že tak mnohé i jiné věci u nás nemáme, o tom jsem už v léta mluvil, když jsem vyzýval: kdo chce mít svou Bibli, musí si ji hlídat.

Druhá věc, patřící k poslušnosti zde, je: držet své slovo. Jak to řekl onen farář: Co kdybys učít musel? Čímž chtěl říci: Víš-li pak, že utíkáš od praporu? - Kdo tu chce něco vědět, musí poslouchat hned v tom smyslu, že dodrží dané a řečené slovo. Jakmile si začal něco s Písmem a s prací okolo něho a v něm, stojí pod jeho posudkem: „Kdo by se ohlídal, není způsobilý ke království Božímú“. Jestliže kde jinde snad platí neznalost, nehotovost - zde neomlouvají. Začít znamená pokračovat a držet se přijaté povinnosti. Už proto, že zde člověk roste rychleji než děti. Ty zrovna vytahují z člověka, co má říci (jak víme ze zkušenosti vlastní i druhých). A když se již mluví o metodě: i té ho děti naučí, pokud člověk má k nim jaký vztah a dost blízko. Ale nade vše tu je práce Slova na nás, kteří učíme.

A nyní k naší vlastní přípravce. Podíváme-li se na program příštího, dubnem počínajícího čtvrtletí (který najdete v letošním Písmákově deníku, pokud jej nemáte již po ruce ve svazových příručkách), vidíme, že krom svátečních úkolů velikonočních a svatodušních celé čtvrtletí je podřízeno uvažování o Božím požehnání. Tak zní také téma první povelikonoční neděle (12. dubna) a za oddíl má určeno prvních dvanáct veršů z první kapitoly knihy Ijob. Čtyři neděle za sebou probírá se první a druhá kapitola této knihy, potom ještě poslední od verše desátého. Jsou-li všechny úkoly postaveny pod tíž hlavní pojem p o ž e h n á n í, tedy právě první oddíl musí nám přinést základní kámen ke všemu, co předkládají o tom ostatní oddíly a témata.

Zmíněná látka první a druhé kapitoly je ovšem po stránce zevní velice vděčná. Spolu s koncem knihy, říká se, byl to kdysi přímo Volksbuch, tj. lidová kniha Jobova. Dokonce orientalista Jastrow měl tento jakýsi prolog zrovna za typický „příběh pro nedělní školu“. Takový jakoby pěkný, líbivý a lehký text ovšem tvoří také těch dvanáct veršů, které máme probrat.

(1) Byl muž v zemi Uz, jménem Job,
a muž ten byl sprostý a upřímný,
boje se Boha, a vystřihaje se zlého.

O zemi Uz nevíme nic určitého. Hledá se dvěma směry. Podle Gen. 36, 28 na jihovýchodních hranicích sever Palestiny ponejvíc v Edomsku, kdežto 10, 23 ukazuje na sever od palestiny do Aramska. Zvláštní je, že latinská bible (Vulgata) a po ní staročeské mají všude stejně psáno Hus, ale Kraličtí jen právě u Joba odlišují zemi téhož jména přepisem Uz. Obojí je nepřesné - správně by mělo být psáno Us. To však jsou podrobnosti, které jen vezmeme na vědomí, probírajíce se příručkami. Takové údaje si zjistíme sami, a pokud se z nich dá něco vyvodit, vyvodíte. Nejsme tu (ani v nedělní škole) proto, abychom se učili zeměpisu nebo dějepisu církve staro či novozákonní.

V přípravce k prvnímu oddílu knihy Ijob měli bychom si říci co možná nejvíce o postavě a povaze Jobově a ovšem i o jiných zjevech, které jej provázejí. Musíme však se omezit jenom na to nejnütnější. Věnujme nejprve pozornost charakteristice: muž sprostný a upřímný. O upřímném je docela běžný výraz JAŠAR, české to: přímý, správný - nikoli tedy (новоčeské) „upřímný“. Kralické sprostný naproti tomu se poněkud shoduje toliko s Vulgatou, která má SIMPLEX, jednoduchý. V poznámce sice uvádějí Kraličtí, že hebrejské TAM znamená: celý, nebo: dokonalý - jak mu rozumějí také první řečtí překladatelé (Septuaginta) svým AMEMPTOS, bezúhonný. Ale přes to je Kralický překlad nejmístnější a - nejmodernější. Orientalisté (jako Jeremias) a jiní) chtějí tuto sprostnost povýšit na motiv: Ijob měl by pak rysy takového biblického prostáčka, hlupáčka. TAM se totiž říká i o Jaakobovi v Genesis 25, 27 s tím, že naproti Ezauovi byl on muž prostý, který bydlil ve staních - což je vskutku velice konkrétní a to kultické rozlišení, ale nás tu nemůže zdržovat. Dále pak Žalm 78, 72 mluví o sprostnosti (upřímnosti K) srdce Davidova. Ale zvlášt' též Noe se označuje týmž hebrejským výrazem (Gen. 6,9) - ač tentokrát Kraličtí mají: dokonalý. Jen ještě upozorňuji, že Job u Ezechiele 14,14 20 vystupuje co třetí světoznámý spravedlivý, z nichž by však svou spravedlností žádný nemohl zachránit ani svou rodinu, když Bůh by usoudil ji zatratit. Sestava těchto spravedlivých či sprostných - Noe, Daniel, Job - překvapuje už jejich pořadem, ale zaměstnala by nás nad vyměřený čas, kdyby měla nám říci o Jobovi vše, co v sobě tají. Další povahový rys osvětluje, kterakže byl Job sprostný a upřímný: boje se Boha, a vystříhaje se zlého. K tomu na okraji poznamenávají Kraličtí ještě jiný překlad jakožto doslovný. Vskutku hebrejské SAR znamená vlastně: uhýbaje (od zlého), vyhýbaje se (zlému). tak se ještě zřetelněji objeví jemný rozdíl mezi oběma překlady. Vystříhat se míní nejčastěji: vyvarovat se něčeho, naproti tomu: odstoupit naznačuje spíše odklon od někoho. Podle toho pak Job se bál Boha a vyhýbal se „nebohu“, totiž tomu Zlému, o němž jako protějšku Boha uslyšíme z textu zanedlouho (6). V takovém osobním pojetí Zlého nás podporuje také modlitba Páně když si vzpomeneme, že se modlíme: zbav nás od Zlého - de facto s velkým začátečním písmenem, tedy zcela osobně: zbav nás od onoho Zlého - „nepřítele Božího a lidského“. Čehož bychom si měli být vždy vědomi tím spíše, že hned potom říkáme důvodem a protějškem osobně: Tvé je království...

(2) Kterémuž se narodilo sedm synů a tři dcery.

(3) A měl dobytka sedm tisíc ovec, tři tisíce velbloudů, pět set spřežení volů, a pět set oslic, a čeledi služebné velmi mnoho a byl muž ten vznešenější nade všechny lidi východní.

O těchto sedmi synech a třech dcerách zase by pro důsažnější úvahu bylo zajímavé, že ani mimokanonická literatura nepodává nám - až na prvního (Ennon O' 42 17c) - jména synů, kdežto i naše biblická kniha v poslední kapitole, jak víte, jmenuje nám tři dcery Jobovy, tedy zas ještě napodiv až ty, které se mu narodí po jeho uzdravení, a ovšem jinak než podání řecké (O': syrské) a opět jinak než mimobiblické (Filon). Ostatně více než jména bude nás zajímat postavení synů a dcer navzájem a k otci zvlášt'.

Ted' však si všimneme popisu Jobova majetku, který hned v svém pořadí se nám tady jeví trochu jinak než v přikázání čtvrtém i desátém, kde jsou nejprve na řadě služebníci i děvky, a dobytek (vůl, osel) až po nich. Kdežto u Joba máme napřed dobytek (ovce, velbloud, vůl, oslice) a teprve potom čeleď služebnou. Což bylo nápadné snad i Kralickým, takže nám tu zase poznamenali hebraismus: (měl) služby (velmi mnoho). A toto doslovnější pojetí sdílí s nimi řecký překlad HYPERESIA, tj. výraz označující původně práci veslařů, tedy: veslaření, a později každou těžkou službu, „dřinu“, až pak přeneseně (a ještě ponejvíce v mnohočtu) značil: služebnictvo. Obyčejně také se tak bere, jak tomu v latinské bibli, jejíž FAMILIA právě se objevuje v kralickém: čeleď, ale ovšem s dodatkem (služebná), který chce zachovat odstín

hebrejského a řeckého výrazu (služba). Známe však vedle Septuaginta ještě jiné řecké podání (Aristeas), které neví nic o službě ani o čeledi, nýbrž tvrdí, že Job „měl hodně rolí“ nebo: „příhodná role“. To znamená, že v hebrejském ABUDDA vidí odstín práce zemědělské a konkrétně staví polnosti vedle dobytka. Zbytečné tedy a marné je, prohlašuje-li moderní vykladač americký (Ehrlich), že ABUDDA je dobytek, kterým se tahá a pracuje na poli, čili dobytek tažný, jehož protějšek tvoří zde na začátku verše (chovný) dobytek (MIKNE) jako prý Gen. 26, 14. Tu je zblízka vidět v tradici ne-li zmatek, tož nejistotu, a kde kdo že překládá a vykládá zde jinak. Jsme zkrátka na stopě problémů, kterých se musíme dotknout aspoň do jisté míry, záleží-li nám na tom, abychom vnikli do nejvlastnější látky tohoto oddílu a tak pronikli k tomu, co v ní a za ní je nejpodstatnějšího vůbec a pro náš úkol zvláště. Máme se přece dostat k definici, co je vlastně Boží požehnání! Nakolik sám rozumím, klíčem k záhadě tu je náležité pochopení názvů a určení vyjmenovaných druhů tak řečeného dobytka. Avšak to by nás vedlo daleko přes rámec knihy Ijob, nejen tohoto úkolu. Než přece, abychom si nadále byli vědomi zmíněné problematiky, budeme dobytku říkat po moravsku: statek, jak o něm tu v poznámce mluví sami Kraličtí. Tím zároveň výrazně odlišíme jednotlivé momenty příběhu, především motivy statek a služba.

Ale tu si už musíme ještě také říci, proč bychom dali přednost překladu „služba“ místo „čeleď služebná“? Nic se nám při tom nemůže přihodit, nakonec dostaneme sem čeleď třeba stejně, jenže ta bude svého druhu. A právě tuto její zvláštnost nám připomíná výraz: služba. Řeckým HYPERESIAI se totiž v Athenách odlišovaly placené síly u státu od čestných úřadů, jimž se říkalo ARCHAI. Patrně také u Joba se míní určitý ba nějak asi odlišný způsob služby. A dále: pozastavili jsme se nad tím, že po dětech se počítá dřív dobytek než čeleď. Ale není tak divné, je-li řeč o službě až po statku, protože služba může být i účelem statku, kdežto čeládka jen jeho prostředkem. Takový statek pak, jehož účelem je služba, není, prosím, následek nebo třeba jako na víc k bohobojnosti a sprostnosti, o kterých mluví první verš. Ne tedy, Job že byl bohobojný a p r o t o měl statek, anebo že byl bohobojný a j e š t ě měl statek, nýbrž statek ten byl ve službě Jobovy bohobojnosti. Čili: statek s takovou služebností má zde být dokladem Jobovy bohobojnosti a sprostnosti, nebo aspoň náznakem příležitosti k pobožnosti a upřímnosti.

To je důležité k určení, jakého druhu vlastně byla tak mnohá ta Jobova služba. Po prvním nářku Jobově ptá se ho Elifaz: Nebylo-li náboženství tvé nadějí tvou, a upřímost cest tvých očekáváním tvým (4,6)? U slova náboženství má však Šestidílka poznamenán doslovný překlad: bázeň. Tedy bohobojnost a upřímost zase vedle sebe jako v povahopise Jobově. Ale právě slova „náboženství“ užili Kraličtí ještě aspoň čtyřikrát za řecký výraz, jehož ustálený význam je: (boho) pocta, k u l t, což ostatně je i význam hebrejského slova, jež se píše stejně jako „služba“ ale vyslovuje ABODA. Podle toho bylo (VA-JeHI) při tolikém statku Jobově hodně bohoslužeb. To byla zřejmě také nejpřímější cesta k vyhýbání se zlému. Ostatně nemusíme ani mnoho se takto dohadovat a snadno si spočteme, co toho dobytečka se spotřebovalo jenom na oběti za syny Jobovy (5). I řekneme si, že asi to nebyla jen taková pravědní dřina, pro kterou tu v bibli je výčet dobytka, nýbrž hned i proto, aby bylo vidět, že měli z čeho obětovat. Nesmíme, zkrátka, vyloučit ani u služby ani ovšem u čeledi, že na ní byla také „služba Boží“.

Ukáže se to ještě zřetelněji při hodnocení, jehož se dostává Jobovi hned po výkazu jmění. Kdyby zde opravdu byly jen holé ty tisíce a sta dobytčat, jak by vypadalo, kdyby se jedním dechem řeklo (doslovně): Tenhle muž byl více (GADOL) než všichni lidé východní! A co by na tom bylo neobyčejného, kdyby se (po Duhmovi) dalo říci jen tolik, že „byl bohatší a proto i váženější a mocnější“? U Kralických je o to lepší, že byl „vznešenější“, tedy např. rodem. Ale ještě výrazněji říká summář Šestidílký: muž pobožný a znamenitý. Vskutku, ne bohatství, ne vážnost, ne vznešenost, ale z n a m e n i t o s t je znakem důstojným toho, který patří

dohromady s Noe a Danielem, jak již víme. Tím spíše, že v úvahu přicházejí lidé Východní (tak tisknou první dvě vydání Kralická). Co jsou to zač, tito lidé východní - doslovně: synové východu? Byli tu skutečně lidé či národové východní, a poznámka Šestidílký mezi nimi vidí patrně také (i s Jobem) potomky synů Abrahamových, jež „kromě Izáka“ odeslal k Východu, do země Východní (G 25,6). Též o Jaakobovi se praví, že odšel do země východní (29,1), když se bral do Haran (28,10) čili do Mezopotamie, tedy na severovýchod.

Ale proč se nám tito lidé s Jobem srovnávají? To museli také mít něco znamenitého na sobě. Dobytkářství to jistě nebylo. Sice se připomíná dvakrát, že velbloudů jejich nebylo počtu (Soudců 6,3 7,12). ale copak to je, když národ či lid východní má při tom s sebou ba v čele Madiana a Amalecha! Čteme-li zato, jak se v 1. Král. 4,30 srovnává moudrost Šalamounova s moudrostí egyptskou a především s moudrostí národů východních - už to zní jinak! Tedy ona znamenitost lidí východních šla také tímto směrem. Nejenom že patrně jako Job měli také svou službu, oni měli k ní i moudrost - a s tou musíme též počítat u Joba. Zároveň tak přímo (nejen z obsahu) vyrozumíváme, proč kniha Job se řadí u nás mezi naučné knihy biblické, odborně pak rovnou mezi knihy Moudrost (CHOKMA). Ovšemže na lidech východních máme hned zase ukázkou, že ne všechno je zlato, co se třpytí, nebo aspoň, že se i zlato musí zkoušet - konečně též u Joba. Najdeme totiž u Izaiáše (2,6), že se také Jaakobovci srovnávají s národy východními, ale v jakém nedobrému smyslu! Prorok naříká: Ty jsi opustil svůj lid, protože jsou naplněni z východu - my bychom řekli, jsou nasáklí východem. Praví-li se dále, že jsou jako Filistýnští pověr(eč)ní, že sobě libují smyšlenky cizozemců, uznáme, že Kraličtí asi neukřivdili nikomu, když vytiskli: jsou naplněni ohavnostmi národů východních. To se tedy dovídáme pěkné věci o lidech východních! Na jedné straně proslulí moudrostí, na druhé však ohavností. Joba ovšem -vyhýbajícího se zlému - můžeme zatím držet za nositele oné moudrosti, jejíž počátek je bázeň Hospodina.

Ale takováto znamenitost moudrosti ještě není to nejvyšší, co by se dalo říci o Jobovi. Daleko důležitější je uvědomit si, že KEDEM znamená vlastně: přední, a teprv dotud: východ, poněvadž k tomu se čelem stavěl starověký Palestiňan, určuje si strany světového - podle toho se jmenuje také jih: napravo (srov. Benjamin, Syn pravice, o kmenech jihopalestinském). Avšak „přední“ může se brát nejen místně ale i časově. A proto najdete KEDEM také tam, kde u Kralických se čte např. za, ode dnů starodávních. Proti lidem východním tu stojí pak lidé starodávni, to znamená až i z doby předhistorické. A tak se ocitáme zase tam, kam nás vede ..... i s Noe: ocitáme se u možnosti, že Job byl muž znamenitý nad všechny lidi dávnověku. O té možnosti se nebudeme zde šířit. ale vzpomeňte si na pravěké lidi - hned vedle synů božích (Gen. 6, 1-2), kteří se nám ještě objeví i v probíraném oddílu. I pochopíte, jak vysoký stupeň znamenitosti nutno vyhradit Jobovi.

(4) I scházivali se synové jeho,
a strojivali hody po domích, každý ve dni svém.
Posílávali také, a zvali své tři sestry,
aby jedly a pily s nimi.

(5) A když vypořádali dny hodů,
posílával Job a posvěcoval jich, a vstávaje ráno,
obětoval zápalu podlé počtu všech jich.
Nebo říkával Job: Snad zhřešili synové moji,
aneb zlořečili Bohu v srdci svém.
Tak činíval Job po všechny ty dni.

Následuje tu další a výmluvnější doklad k příznivému povahopisu Jobovu: ten se nyní osvětluje protějškem otcovské Jobovy svědomitosti a - při nejmenším - nesvědomitostí jeho rodiny.

Podíváme-li se napřed po sestřích, které - na Starý zákon nezvykle - jsou nám zde znovu představeny, bezpochyby co důležité osoby, jejichž účast se nesmí zamlčet, třeba je o nich řečeno toliko, že jedly a pily s bratry. Právě proto však lze na nich ukázat nejlépe, co se nemá dělat s biblickým textem, a přece jen, že se něco s ním dělat musí. „Pravděpodobno“, píše zmíněný švýcarský komentátor (Duhm), že sestry Joboviců byly zvané a „přicházely z domu otcova, tedy ještě co polou děti“. A bylo by prý nemístné, kdybychom to chtěli uhladit na bratrskou přichylnost, že jako je zvali k sobě, aby se také trochu poměly. Má-li to však být „další znamení lehkého způsobu života mladých těchto lidí“, divíme se jen, proč Job pouštěl dcery z domu vůbec, když pro ně přišli bratři, a zvláště, proč je k nim pouštěl, když se to opakovalo už neméně sedmkrát, jakože neštěstí je stihlo, když vypořádali dny hodů a znovu přišla řada na prvorozeného (18)? Taktéž zmíněný už vykladač (Ehrlich) klade zase důraz na to, že není ani pomýšlení, že by Jobovny snad byly jedly s bratry u jednoho stolu, ale ani ne v jedné místnosti, nýbrž v témže domě ovšem, poněvadž v té době nebyla žena připuštěna k společnosti u stolu. Z toho si prý vysvětlíme, že k tomu, aby všichni byli pochováni v sutinách domu, bylo napotom zapotřebí větru, který „z té strany (!) od pouště udeřil na čtyři (!) úhly“ jeho, poněvadž sestry byly uvnitř jinde než bratři. Pak ovšem nezbyvá než mlčky (Duhm) anebo rovnou (Ehrlich) usoudit, že sestry jsou tu na hodech pohromadě s bratry j e n proto, aby sourozenci zahynuli všichni. Něco takového však se nedá předpokládat, ani kdybychom tu měli co dělat s pouhým „líčením“ nebo „vypravováním“, jak to nazývá Ehrlich. Jestliže se nám nakonec, jak jsme si řekli, mezi syny veskrze bezejmennými přece jen pojmenují druhé tři sestry, pak i v pohádce bylo by na bíledni, že také první tři sestry, byť bezejmenné, jsou docela snad i důležitější než bratři. Při nejmenším bývaly na hodech ať kdekoli v domě, bývaly, ať už jakkoli při tom, co se tam konalo. A každý čtenář chtě nechtě, vědomě nebo podvědomě činí je spoluodpovědnými přes to, že Job si říkával jen o synech, že se možná provinili.

Ale k nemalému svému podivu a zklamání ani o synech nenajdete ve výkladech byť jen přijatelný dohad nějakého zřejmého jejich provinění. Zmíněnou lehkovážnost Joboviců vidí Duhm v tom, že hody se konaly v době pracovní (14). Jenže jinak musí uznat: „skvostné a veselé živobytí, v tom nebylo nic nutně zlého“. Proč také, když běželo o nějaké to posezení při plném stole? Ani Ehrlich nemá co hrošího vytknout synům, leda že „se jenom a zcela oddávali radostem tabule a společenskému veselí“. Míjí tedy jen, že se to nehodilo na synky takového nábožného otce? Naproti tomu stojí právě, že tento nábožný otec výslovně připouští, že snad i zhřešili. Kraličtí pak mají k tomu vysvětlivku: totiž při svém hodech. A tak ještě podivnější je, kterak to potom, třeba po hodech, zlořečili v srdci svém Bohu? Ale i když novodobé překlady tu mají: zhřešili, t o t i ž zlořečili... (takže nemusíme hledat na nich ještě jiné hříchy), nezmoudříme z výkladů, kde se všechno svádí na ovíněnou náladu (Ehrlich) nebo nevázanost (Duhm). Naproti tomu Kraličtí, ačkoli za MIŠTE (vlastně: pitka) měli po ruce dobové: kvas, užili přece raději (a správněji) výrazu: hody - asi proto, že nechtěli, aby zlořečení v srdci se odvozovalo a odlehčovalo z nepřičetnosti Joboviců. Zcela právem, pokud z opojení se (u Duhma) nezmohou na víc, než na „rouhavé myšlenky“ z pouhé „opozice proti přísné počestné zbožnosti požadované otcem“, anebo pokud vykladači (tak Ehrlich) zůstávají vůbec dlužni údaj zrovna pijáckých pohnutek či aspoň příležitostí zlořečit Bohu v srdci.

Než, právě jmenovaní dva exegetové nám pomohou nahlédnout, co všechno a co důležitějšího se vyřídí bez všelijakých výmyslů a vytáček, jestliže se domyslí, co se dá říci hned o prvním slově čtvrtého verše. Oba totiž konstatují, že HALeKU neznamená: scházivali se, nýbrž prostě: šli. Šli, dali se do strojení, začali, jali se strojit hody po domech. A že tomu tak je, pozná se i na Kralickém překladě 5. Zák. 17. Tam čteme za sebou: Bude-li... v městě tvém...muž...ježto by (2)...odejda sloužil (3)...vyvedeš muže toho... k branám svým (4).

Zřejmě se tady nemíní, že by někdo sloužit někam odešel, nýbrž: začna sloužil, čili: začal sloužit. A opět, oba jmenovaní konstatují: zvlášť se užívá tohoto pomocného slovesa, aby

naznačilo, že se začne něco dělat, co se odchyluje od normy, od obecného pravidla. Už z toho je vidět, že hody Joboviců samy o sobě byly cosi nezvyklého ne-li nemístného a tím že samy do sebe měly cosi hříšného a rouhavého aspoň v zárodku. Co to bylo? Právě jako v uvedeném oddíle Zákona, užívá se HLK nejednou, když Izrael tropí něco kulticky nekalého, až i modlářství - tak Jarob-am (1. Král. 14,9) nebo Ahab (16,31). Teď teprv tomu jak náležitě rozumíme, proč otec najednou začne a nepřestane mluvit o nějakém zhřešení, a o nějakém zlořečení Boha v srdci. Počin synů asi zaváněl Jobovi kacířstvím a hody jejich hraničily patrně s modloslužbou. Vidím trojí, čím tady mohli zhřešit: místem, časem nebo způsobem hodů.

Hned první ta možnost nás vrací k sestřám Joboviců, o nichž jsme si řekli, že se nedají zde přehlédnout. Dejme tomu, že Ehrlich má pravdu v tom, že bývaly na hodech vždy kdesi jinde v domě. Pak by se zdálo, že to nic tak zvláštního nebylo. Vždyť se dovídáme, zase na konec, když byl Job už po nemoci, že k němu přišli příbuzní a příbuzné (doslovně: bratři a sestry) a v jeho domě s ním jedli chléb (42,11). tedy zkrátka, zhřešení Joboviců nebylo asi v prosté a samotné účasti sester na hodech. Jenže, když už jsme tu slyšeli cosi o modlářství a o podezření, že se zde skutečně jednalo vůči Bohu, špatně, musíme dát pozor i na slovíčko: dům. Nápadně je i Duhmovi, že Jobovici mají každý svůj dům jako princové (Amnon 2. Sam. 13, 7; Absolon 14,31), ač podle všeho byli ještě neženatí. A ještě více nás překvapí, že i dva hebrejské rukopisy vynechávají „v domě jeho“ u Joba, řecká bible pak i „po domech“ u bratrů (4). Tohle přece nemůže být náhodou. Buď se zmínka o domech zdála Sedmdesáti vykladačům zbytečnou (protože snad už tenkrát ji nechápali) anebo jim byla na obtíž. Ono totiž BET neoznačuje toliko domy obytné, ale také domy boží - chrámy. Důsledek je, že Jobovici hostili své sestry ve svých zvláštních chrámcích. Nevím jak jiným, ale mně tu Job a jeho synové připadají pořád jako milosrdný otec a marnotratný syn z podobenství. ten vzal svůj díl statku. A Jobovici patrně také. Ale i bez toho se dovedli asi osamostatnit nábožensky a kulticky aspoň do té míry, že vzbudili tím obavy otcovy. A vzpomeneme-li si na tři dcery Krokovy, nebylo by divu, kdyby Jobovici byli stavěli své kapličky právě pro sestry takového věhlasu, s jakým jsme byli u nich nuceni počítat. A co se týče zhřešení či zlořečení, připomeňme si, co se říká o Šalamounovi, když byl vystavěl výsosti ženám cizozemkám: nebylo srdce jeho celé při Hospodinu (1. Král. 11,4), protože se uchýlilo (9).

Druhá možnost je dána zjištěním, že bratři strojivali hody „každý ve dni svém“. Co to bylo za dny? Myslílo se na jejich narozeniny nebo na jiné pamětní dny ba i na svátky vůbec. Ale právem se tu ohraňuje Duhm potud, že tendence příběhu napovídá záměrnou a tudíž i časovou libovůli pořadatelů, kteří si patrně řekli: A co my potřebujeme čekat, až budou nějaké ty svátky - zabijeme si to tučné tele raději hned a uděláme si dobrý den kdy a jak se nám to hodí všem. Tedy zase tak nedočkavě a nerozvázně jako syn z podobenství Ježíšova. Takový postup ovšem by znamenal, že Jobovici buď si oběti při tom určili a udělali sami, anebo spíše že jedli - neobětované. Ani to ani ono nebylo jistě už tenkrát v pořádku. Víme přece, jak za těžký hřích byla Šaulovi počtena oběť nedočkavá a samozvaná (1. Sam. 13,8-14). A naopak, čím starobylejší je příběh Jobův, tím bylo hodování bez oběti bližší onomu bláznovství, jež říká v srdci: není Boha (Ž 14,1). Nesmíme si zajisté ani u Joboviců představovat zlořečení jako nějaké rouhání a zatracování, nýbrž prostě jako nedbalé a nevážné myšlení o Bohu, jakož i Rekové si přeložili: špatně smýšleli vůči Bohu. Lehkovážnému pominutí obětí by nasvědčovalo také, že zápal Jobovy (5) měly právě být náhradou za oběti synů. Zvláště však účast sester je nejpochoptitelnější u hodokvasu bez obětí, jakože k těm neměly přístup ženy ještě ani v judejstvu doby novozákonní. Tím méně bylo by na podiv, že je bratři vzali proti obyčejí rovnou ke stolu z okázalosti, která marnotratného syna vedla až k prožrání statku - s nevěstkami. To tedy skutečně mohlo být, že Job si vzal k srdci nemálo, co proti mravu trpěl dcerám.

Konečně třetí možnost je, a té bych dal přednost, že si Jobovici dělali hody třeba o svátcích, ale nějak pokoutně sehnané anebo prostě ve svých domácnostech či rodinách (i těm se říkalo

BET), ale hody nábožensky trochu pochybné povahy. Což jestli to bylo v době všelijak těžké a smutné (kde se vzali tak najednou Sabejci a Kaldejci potom - 15 17?), jako čteme o králi Asverovi, že zasedli s Amanem kvasice (LI-ŠTOT, k pitce) zatím co měšťané Susan zkormoučení byli (vlastně: se rozplakali, Ester 3,15). Jistě bývaly povždy okolnosti, za jakých Hospodin přímo zakázal proroku pobývat v domě hodování (MÍSTE Jer. 16,8). A proč má Kazatel za lepší jít do domu zármutku než do domu hodování (7,2)?

Asi ne jen, že srdce moudrých je onde, pošetilých tamto (4). Jestliže v domě zármutku každý složí v srdci svém“ konec člověka, je dům hodování patrně místem, kde se nejen zapomíná na smrt, ale i smlouva s ní činí a s peklem je srozumění (Iz. 28,15) jako u ožralců Efrajimských (3). A zase Jobovny to jsou, co nám skoro naznačuje, jak se na hodech mohlo hřešit aspoň srdcem. Jména dvou z druhorozené třetice dcer Jobových tvoří totiž pár hodný pozor. Kraličtí mají pouhé přepisy z hebrejštiny: Jemima a Keciha (KeSIA), ale staré bible, řecká a latinská, jmenují Jemimu: Den (HEMERA, DIES). Poněvadž Kesia bylo by co naše Kratinka, je oprávněna otázka (Ajeremiasova), zda se tím nemíní protichůdkyně jakési Lucie, která „noci upije“ a dne přidá. Pak bychom tu měli před sebou Dloužidenku a Kratidenku čili dvě Sudičky. Vždyť už v aramejské bibli (Targum) je jejich matkou Dina - to je i Kralickému rejstříku (1613): soud - čili jakási Nemesis. Jestliže tedy první tři dcery měly podle všeho jména aspoň tak významná jako druhé tři (ne-li stejná, což jsme slyšeli, že tvrdí pozdní podání), pak ovšem docela chápeme, že Job si nebyl jist, zda se tady něco neděje, co může ale nemusí být zrovna modlářstvím, ale vždy je odcházením od Boha, neřku-li od Hospodina. Tak by se nám ovšem vysvětlilo i zlořečení v srdci. A snad mají přece pravdu ti, kdo rozuměli výrazu BAREKU (vlastně: žehnali) nikoli co zjemnění Kralického „zlořečili“, nýbrž ve smyslu: rozžehnali, rozloučili, rozešli se s Bohem v srdci svém.

Jobovo „snad“ (zhřešili) zní jako by synové si nebyli ničeho vědomi. Buď jak buď, svědomitost otcova byla příkladná. Co nato činil Job a proč to činil, musíme se ptát dále. Co dělal - především: posvěcoval jich. Tu je zajímavé, jak se Kraličtí shodují s moderním oním Američanem, když v poznámce říkají: totiž rozkázal, aby se připravili k obětem - ba když - u Jer. 22,7 - v překladu samém namísto „posvětím“ užíli „přistojím“, tedy právě v textu, jímž se dokládá Ehrlich. Skutečně znamená hebrejské KADDEŠ vlastně: oddělit, oddat, tedy nejen posvěcení Bohu nebo k jeho službě, ale též obecně: připravení, nastrojení k něčemu. Ovšem u Joba dali Kraličtí do textu posvěcení, patrně proto, že latinská bible (a s ní tehdejší převody české) zůstává zde u toho významu a taktéž stará řecká bible ve smyslu očistění. Podle toho posílal Job pro své syny a posvětil je či očistil pokaždé tím, že s ním vzdávali oběti zápalné. Z toho by však plynulo jenom, že tyto oběti byly buď náhradou za oběti zanedbané či nezákonné, jak jsme si pověděli, anebo že byly na usmíření hříchu - tak Septuaginta místo: snad zhřešili.

Jenže řecká bible kromě toho má ještě tu maličkou na pohled odchylku, že nečte jako my: posvěcoval a vstávaje ráno obětoval, nýbrž: posvěcoval vstávaje ráno a obětoval. Posvěcování by se tedy bylo dalo ráno v oddělené a přípravné funkci a to buď při obětování zápalů napřed anebo spíše jinou zvláštní obětí. Tak tomu rozumělo řeckých Sedmdesát, kteří slovo BKR přeložili dvakrát: ráno (BOKER), a (obětoval) v o l a (BAKAR). Tím jsme upozorněni na povážlivý nedostatek dosavadní exegeze Jobova postupu. Když totiž se pojímá jako by to bylo něco samozřejmého a ovšem chvalitebného, že otec si řekne po každé takovéto veselici synů: Tady se možná cosi nepobožného stalo, ale já to napravím! A zapomíná se, že to přece v Jobově (boho)službě i při jeho sprostnosti a upřímosti ba pro ně právě nemohlo přece být ani tak mechanické ani tak naivní, aby nad oběťmi byl mohl říci: Ted' je všechno zase dobré! Tak to však původně nemínil ani náš hebrejský text. Ten sděluje, že Job nejdříve žádal na Hospodinu pokyn, nejenom snad co má obětovat, ale zda s m í vůbec obětovat. Říká to slovy, jež nám podání synagogální a církevní tlumočí obratem: vstávaje ráno - protože i zde buď již neznalo nebo neuznalo jejich pravý smysl. O tom však se tu nemohu šířit. Tady, prosím, když už budete

mluvit o posvěcování Joboviců, připomeňte si aspoň sami, ne-li dětem, že se v starozákonní době vždycky napřed ptali Boha, mají-li co učinit a ovšem také, jestli smějí obětovat. Jinak by to zde u Joba znamenalo prostě, že Pána Boha přinutil oběťmi, aby nějaký ten hřích smazal.

Ale je ještě jedna možnost, jak si představit, že posílával Job a posvěcoval svých synů. Snad že jim vskutku vždycky něco poslal, co by je posvěcovalo jaksi nebo očišťovalo. Měli bychom zde obdobu toho, že Job dostane po svém uzdravení od svých příbuzných a známých po penízi a po náušnici (42,11). Pomoc do nové živnosti to být nemohla, leda jakýsi „peníz pro štěstí“. ale co s náušnicí? Na památku? Proč pak tedy nedal každý něco jiného? Zřejmě tu nemá podarování žádného významu, jestliže Joba nemělo nějak utěšit a upokojit nábožensky. Čili řečeno, jak se u nás děje mezi lidem obecným: přinesli mu nějaký ten škapulíř. Snad že Job také poslal synům jakýsi amulet, aby je zatím ochránil, než by za ně obětoval a odvrátil od nich trest za možné ty jejich hříchy.

Ovšem nemusíme ba nesmíme vedle toho vyloučit ono přípravné či očištné posvěcování. Zdá se, že v tom si Jobovi synové lépe stáli než marnotratný syn - ač asi právě jen se zdá: snad i v textu podobenství je nějak naznačeno, co všechno podnikl milosrdný otec, aby syn „přišel sám k sobě“. Zde se však ještě projevuje otcovská autorita Jobova, když jim prostě mohl vzkázat, aby přišli k oběti, a že to bylo pro ně závazné, třebaže - jako syn v podobenství - dostali svůj díl statku aspoň tak dalece, že si mohli strojit hody. (Ačkoli zase opakem docela závažným nastupuje v podobenství milost proti trestu, kdežto zde jako by se zákonem dostavoval se trest v zápětí. Ale v tom je právě záhada postavení Jobova, jehož příběh se začíná vlastně až následujícími verši.

Svíce nohám mým je Slovo tvé a světlo stezce mé.

Po velmi zemské, přízemní a lidské, až příliš lidské scéně pátého verše ocitáme se pojednou ve výšinách nadzemských, až v shromáždění nebešťanů.

(6) Jednoho pak dne, když přišli synové Boží,
aby se postavili před Hospodinem,
přišel také i Satan mezi ně.

Co jsou tito synové Boží, jak doslovně máme přeloženo zde a v latinské bibli, vysvětlují Kraličtí poznámkou na okraji: andělé Boží - ve shodě s překladem řeckým a s odkazem na 1. Král. 22, 19-23. Tam se vypravuje o vidění proroka Micheáše - jiného než po kterém se v bibli jmenuje prorocká jedna kniha. Tento prorok byl totiž předvolán před krále Ahaba a vyzván, aby předpovědi, příznivou podnikané výpravě, posílil krále, jakožto prorok Hospodinův vedle dvorských proroků, kteří všichni prorokovali samý zdar. Naproti tomu Micheáš vypravuje, že viděl Hospodina sedícího na stoličce své (všimněte si tohoto stolce Hospodinova pro později) a všechno vojsko nebeské stojící po pravici i po levici jeho. A v tomto shromáždění, že Hospodin vznesl otázku: „Kdo oklamá Achaba?“ - totiž, aby se pustil do podniku, který mu má přinést záhubu. Nato pak že vyšel také „(jakýsi) duch, a postaviv se před Hospodinem, řekl: Já ho oklamám“. Načež Hospodin se ptá: Jak to uděláš? A duch odpovídá: „Vyjdu a budu duchem lživým v ústech všech proroků jeho“.

Tot' je výjev, jak už jistě sami pozorujete, nad jiné podobný výstupu mezi Hospodinem a syny Božími zde u Joba. Tak -předně- jako jsme včera měli že „synové východu“ jsou u Kralických: lidé východní, zrovna tak zde „synové Boží“ jsou vlastně také jaksi „lidé“ Boží, jeho vykonavatelé, zvláště poslové, řecky: andělé. Stojí-li pak Micheášovi u Hospodina místo synů Božích vojsko nebeské, ono zajisté nebylo nic jiného a méně než rytířstvo, jež se zjevilo s andělem vánoční zvěsti. Tedy nic zvláštního to ani není, mluví-li se v bibli o synech Božích, a uvedu ještě názornější příklad. Mluví se v St. zákoně často o synech prorockých. To jsou už ani ne „lidé proročtí“, nýbrž jenom ž á c i proroků, jak je měli kolem sebe Eliáš i jiní proroci. A prorokům zase, jakožto posílaným od Boha, se přece říkalo také: muž Boží (1. Sam. 9,6 9 aj.) zrovna jako takovým se jevil i anděl Hospodinův (Soud. 13,3 6). Takže máme v bibli syny

Boží paralelně ve smyslu prisvojovacím a přídomečným: jednak to jsou lidé Boží (tak proroci) čili Bohovci (až i Mat. 5,45 aj.), jednak bytosti u Boha (tak andělé) čili Božané (až i 1. Jana 3,2).

Tak - za druhé - jako u Joba je tomu u Micheáše a všude, kde se vytvoří shromáždění nebešťanů, že oni se postaví před Hospodinem. Ale v hebrejském textu zní to všude, že se postavili nebo že stáli nad Hospodinem. Čili v St. zákoně vždy si představovali Hospodina sedícího na trůně, tak jak ho vidí Micheáš, takže druzí pak stojí vskutku nad ním a to právě co duchové služební. Ale ovšem nemusíme to brát tak přísně a do důkladu zde, kde je důležitější pojem „postavení se“. Slovo, které je pro něj v hebr. textu voleno, znamená: vzpřímeně stát - Ehrlich říká: jako svíčka. My bychom však řekli raději, že andělé stáli v pozoru před Hospodinem. Nesmí nás ovšem klamat, říká-li se o Satanu, že přišel mezi ně, nikoli však, že se také postavil do pozoru. Ale najdete to v prvním verši druhé kapitoly. Což, prosím, není náhodou. A chybili bychom, kdybychom to podruhé vynechali jako řekové, nebo přidali poprvé. Satan se mezi syny Boží nevetřel, on patřil před Hospodina jak oni a zase mezi ně se vrátil, tentokrát výslovně, aby se postavil do pozoru. Takže podruhé šel už jak ostatní k raportu - hodně názorně řečeno - a podle toho také to potom dopadlo. Kdežto poprvé přišel jen, aby byl po ruce - zkrátka, že měl (tak říkajíc) pohotovost. Též Satan tedy slouží, jenže teprve když Hospodin mu dá příležitost - docela jak onen duch u vidění Micheášově vystoupí teprve když slyší výzvu „kdo“? Stejně zde u Joba, kde začíná hovor docela jinak. Hned k tomu přijdeme.

Jen teď ještě chci vzpomenout dalších paralel nebeského toho shromáždění. Na vidění Micheášově jsme seznali, že to není nic izolovaného v bibli, ozývá-li se Satan mezi syny Božími. Vedle tohoto oddílu však máme ještě dva takové výstupy, které ovšem jsou vám asi známější. U vidění Danielově (7, 9-10) sedí na trůně Starý dnů obklopen kůrem nebešťanů, a rovněž tak i trůnící v knize Zjevení (4,2 5,1 7,11). Tady však už nesedí sám, nýbrž mezi dvacetičtyřmi starci na trůnech kolem (4,4) a nadto nám není ani jmenován ani nějak nazván. Skoro bychom řekli, že tu jsme už v tak pokročilém stadiu zjevení v Písmu, že se už ani nemusí říkat, kdo to je. U Daniele se aspoň ještě nazývá Starý dnů, ale u Jana teologa to je prostě sedící na trůně, tedy jako Hospodin u Micheáše. Tato tři shromáždění mají docela viditelně za účel potření zla, zvláště ono v Zjevení. To znamená, že to jsou zasedání, abychom tak řekli, před soudem. U Micheáše před soudem dopadajícím na Ahaba, u Daniele před soudem nad královstvími světa, u Jana pak zasedání k soudu poslednímu.

Jenže u Joba, zdá se, běží o něco jiného než o soud. Ačkoli bychom i z tohoto oddílu mohli vyčíst, že se tu jaksi koná také soud proti zlu, jež přece jenom ustupuje, a dobro nakonec vítězí. Avšak, jestliže vám zůstala jaká pochybnost u zlého, jehož se vystříhal Job, tady je onen Zlý zúčastněn zjevně zcela osobně. Pak ovšem zde běží zřejmě nikoliv o konečné odsouzení, ponížení a potření onoho Zlého, nýbrž nanejvýš o jeho, abychom tak řekli, do kázně přivedení. Nebojme se ani říci si, že se tu děje vlastně jeden z pokusů (jakkoli marných) ne-li o polepšení (chcete-li: obrácení), tedy aspoň o pozdvižení padlého toho služebníka Božího, který je obecně znám pod jménem padlého anděla Lucifera. Poněvadž jinak - není-li Zlý v kázni a pod prozřetelností - dostali bychom s do velmi těžkých rozporů, zkrátka naznačeno, k otázkám: jak to, že zde jaký Satan je, a že Hospodin s ním jedná - čili k problému zla co do jeho původu a Hospodinovy účasti na něm. Došli bychom pak asi přece k závěru, že tato v podstatě a v posledku s Jobem snad ani nesouvisející pře je zde k porozumění onomu předvěkému boji mezi Bohem a jeho karatelem, ovšem pak i boje mezi odvčkým protivníkem lidským a námi.

Co však si zvlášť musíme uvědomit a osvětlit, je dojem, že Zlý vystupuje jakoby docela všední zjev na nebi a vedle nebešťanů, patrně tedy také na zemi a vedle pozemšťanů. A vskutku shledáváme se v bibli s ním častěji, než ukazuje česká naše konkordance ba české znění biblické samo. Označení jeho zde u Joba je zachováno z hebrejského textu beze změny:

SATAN. Máte-li je ve svém přetisku psáno s velkým S (jak je vytištěno v prvním a posledním vydání Kralických), naznačuje se tímto jakoby vlastním jménem, že v hebrejském textu má tu při sobě (určitý) člen (HA-SATAN), že se tedy míní určitá, ojedinělá postava patrně bytostí nadzemská. Tak tomu nepochybně a ve všem všudy shodně u vidění Zekarjově (Zach. 3, 1-2), kde po jednom boku velekněze Jozuy stojí Satan a po druhém anděl Hospodinův, takřka tedy Hospodin sám -tak jako přece mezi ním a Satanem běží o Joba. Soudíce podle toho, mohli bychom i osudné ono Davidovo sčítání Izraele připsat ponuknutí Satanovu, který by tu rovnou zastupoval Hospodina (2. Sam. 24,1), kdyby v hebrejském textu nebyl uveden bez členu (1. Paral. 21,1). Možná, že se Kraličtí vyhýbali právě té obtíži, když tu slovo Satan staví na začátek verše, onde však doplnili: satan.

Tolik aspoň jisto, že satanskou roli skutečně i na zemi hrají andělé, jak ukazuje Anděl (Anjel Kd) satan daný Pavlovi, aby se nad míru nepovyšoval (2. K 12,7). Ještě známější je Anděl Hospodinův, který se postavil do cesty Balámovi - „aby mu byl satanem“, je zde řečeno doslovně, což ovšem Kraličtí přeložili „aby mu překazil“ a na okraji: aby se mu protivil (Num. 22, 22). Takhle přeloženo najdeme slovo satan (pak ovšem bez členu) i jinde. Vzkazuje-li Šelomo na začátku vlády Hiramovi, že nemá „žádného protivníka“ (1. Král. 5, 3 K 18 H), je nakonec psáno, že „Hospodin vzbudil protivníka Šalamounovi, totiž Adada Idumejského (1. Král. 11,14), nadto pak ještě Rázona (Syrského 23 25). A pokaždé tu „protivník“ stojí za hebrejské SATAN, což na okraji zaznamenali Kraličtí aspoň u Adada. Naopak zase knížata Filistýnská se obávají, že by se jim David postavil v bitvě za nepřítele, doslovně: za satana (1. Sam. 29,4). Stejně jako Satan u Jozuy stojí na soudu „protivník“ (SATAN Ž 106,6). Tak běžné tedy označení to bylo, že když se Gerarští sešli s pastýři Izákovými u druhé studnice, nazvali ji tito SITNA, protože měli pro ni „nesnáz“ (odpor, nepřízeň, nepřátelství Ka Gen. 26,21). Ovšem i tu se prohlašuje (A. Jeremias), že ve skutečnosti to byla studnice Satanova.

V pravém a prostém slova smyslu také je řečeno Petrovi: Jdi za mnou, satane - když odmlouvá předpovědi Ježíšova utrpení (Mat. 16,23). Zrovna tak David se obrací na Abizaje (a Joaba), že jsou mu „odporní“ (odpurní, odpůrci) - doslovně: satanem - když odmlouvají, že dal milost Semejovi (2. Sam. 19,22 srovn. 16,10). A tu jsme u podstaty: každý satan - ať člověk či polobůh - je „duch, který na všechno říká: ne!“ - každý satan o d m l o u v á. A rub toho vyjadřuje řecké DIABOLOS (z češtěně v d'ábel), jak se v oddílu o pokušení Páně střídá s hebrejským SATAN (Mat. 4, 10) a znamená: pomlouvač. Co jiného čině pokouší tu na poušti než činil v ráji? Jako tam, očerňuje, zošklivuje a snižuje Boha. To byla také jeho funkce v shromáždění nebešťanů nad Jobem, s tím úmyslem přišel před Hospodina a použil příležitosti, že má referovat, jak na cestách kde pořídil. Každý d'ábel - ať čertí či lidský - p o m l o u v á. Jak to uvidíme krásně vymalováno hned ve verši 9. V poznámce tu mají Kraličtí také nejvýstižnější a nejjednodušší výraz pro název Satan: sok.

Jak vidíte, má Satan za sebou dlouhou historii, jež by zkráceně byla tato. Nejprve zosobňoval jaksi všemožné nehody (Šalomoun 1. Král. 5) a nesnáze (1. Král. 11). Potom dostal poslání, aby lidem překážel (Balám), je mátl (Achab) a zatvrzoval (žena Jobova). Konečně se stal jakýmsi návladním, který na lidi žaloval (Jozue), osočoval je (Job), aby jim uškodil. Další jeho úkoly v parsismu a helenismu zavedly do problematiky zla. Takže i v křesťanstvu byly doby, kdy se říkalo, že ten onen teolog věří víc v d'ábla než v Pána Boha. Ale potom vždy zase - a tak i nedávno - přišla doba, kdy se na d'ábla úplně zapomínalo. Zde máme samozřejmě vždycky na mysli, že onen Zlý či jinak je podřízen kázni Boží. Když jsme takto snad již překonali všelijakou tu nesnáz, kterou zde Satan způsobuje nepísmákům, podíváme se, co a jak mluví s Hospodinem.

(7) Tedy řekl Hospodin Satanovi: Odkud jdeš?

I odpověděl Satan Hospodinu, řka:

Procházel jsem zemi, a obcházel jsem ji.

Je zajímavé, že výraz „procházel jsem“ je v hebrejštině vytvořen z kořene (ŠUT) velmi blízkého tomu, z něhož pochází slovo SATAN. To asi není náhodná slovní hříčka, že tenhle satan šátal po zemi. Poněvadž tu satan šmejdil - jak by to znělo česky - patrně, aby něco vyšmejdil - jak by to znělo česky - patrně, aby něco vyšmejdil. A ještě zajímavější je řecká bible, která tu má, že procházel zemi a obcházel „tu (končinu) pod nebem“ místo: ji. Když pak Satan odpovídá podruhé (2,2), nemluví (řecky) o zemi vůbec, nýbrž zase o „podnebí“ (řekli bychom) a že obcházel „veškeru“ místo: ji. Mně samému je ještě záhadou, proč tu mají pokaždé jiný výraz pro zemi a proč to na Západě vymizelo, když vliv řecké tradice je stopovatelný až skoro do našeho letopočtu. Mám už dlouho poznámku z Dostojevského románu Bratři Karamazovi, kde je řečeno, že osmiletý Zosima slyšel v chrámě číst: prošel celou zemí i p o d z e m í. Tedy zas jiná snad obměna. Což je všechno možná důležité, ale nutné je při tom si říci, že satan opravdu prošmejdil celou zemi, že tedy byl i v zemi Uz (1). Jinak by se mohlo stát, že se někdo pozastaví u otázky Hospodinovy: Jak to, že Bůh neví, kde všude Satan byl? A věru se tu hodí mnohým vykladačům říkat o Satanovi, to že byl jakýs vagabund mezi nebešťany, takže ani Bůh neví - spíše než „bůhví“ - kde se potlouká. Docela správně však poukazuje Ehrlich na onen výjev ze Sinaje, kde Hospodin mluví s Mojžíšem a najednou se ptá: Co to máš v ruce své? - ač to přece viděl. Zrovna tak zde u Satana. On, bytost podřadná, si nemohl dovolit začít mluvit sám. Otázka Hospodina je mu návěstí, že má nyní slovo. A ovšem hotovou výzvou Satanově ctižádosti či ješitnosti.

(8) I řekl Hospodin Satanovi:

Spatřil-lis služebníka mého Joba,
že není jemu rovného na zemi,
a že je muž sprostý a upřímný,
bojící se Boha a varující se zlého?

Slyšíte přece ten provokativní tón? Ještě víc nám vynikne, když s kralickým okrajem si uvedeme doslovný překlad: Přiložil-lis srdce své k služebníku mému... čili jako by řekl: Ty, který obcházeš jako lev řvoucí, hledaje, koho bys sežral (1. Petr. 5,8) - troufal by sis na služebníka mě tak věrného? Což vše říká předložka AL, která znamená vlastně: nad, ba často: proti. Takže by se výstižněji dalo přeložit: Nepozastavil ses (bezmála: nezastavilo se ti srdce) nad mým služebníkem Jobem? Ono zde totiž není tomu zcela tak, jako v druhé kapitole, kde Hospodin opakuje svou otázku, a kde Kraličtí překládají stejně jako poprvé. Tam už nemáme předložku AL, nýbrž EL. A není pravda, co zde a jinde po St. zákonu tvrdí vykladači (tak i Ehrlich!), že se dají zaměnit. EL znamená: na, ku, u. Takže bylo by přeložit: Pozastavil ses u mého služebníka Joba? Co znělo poprvé jako výzva, zní teď už jako výsměch: Co tomu říkáš? Co můžeš proti němu ještě mít? Zde přicházíme (po rozdílu 1,6:2,1) již na druhý doklad jemných odstínů v textech napohled shodných. A třetí hned následuje.

(9) A odpovídaje Satan Hospodinu, řekl:

Zdaliž se Job darmo bojí Boha?

(11) Ale vztáhni nyní ruku svou,
a dotkni se všeho, co má,
nebude-li zlořečit v oči.

Tu prostě je vyjádřena pochybnost, že je jaká nezištná zbožnost nebo ctnost: Vezmi Jobovi, cos mu dal, a ukáže se, že i tento spravedlivý se zapomene až k rouhání. A tak zavilá byla

pochybnost Satanova, že se svou prognózou přijde ještě jednou (2,5). To pak jsme u třetího dokladu, jak pečlivé je rozlišení první a druhé rozmluvy Hospodinovy se Satanem. A opět jako na důkaz či pokynem, že v tom je úmysl, odstiňují se obě rozmluvy zase týmiž dvěma předložkami, o nichž už byla řeč. Kralická (jako jiní) zas nerozlišuje a má tu i potom: „zlořečit v oči“ a na okraji doslovně: v tvář tvou. Což je hebrejsky řečeno s předložkou AL. Copak to je: zlořečit „nad tvář(i)“? Patrně jakoby přes ni a mimo ni. Poněvadž pak se míní tvář Hospodinova, chtěl Satan říci: neohlížeje se na nic, ani na Boha, tedy bez ohledu a bez ostychu bude Job zlořečit přesto, že po celý život si vedl sprostně a zbožně. Po druhé ovšem, když se avízo zlořečení opakuje, nemá už význam principiální, nýbrž pouze situační: v zásadě a přesně vzato, byl Satan už poražen, ježto Job nezlořečil hned napoprvé. Proto je užito předložky EL, takže „ku tváři“ zlořečit znamená: ještě než se otočíš. Tentokrát chtěl tedy Satan říci: hned bude zlořečit (Ehrlich), bez váhání a rozmýšlení - na to mu ani čas nezbude, neřku-li chut', když „nyní“ pocítí ruku Hospodinovu na vlastním těle. Bylo by tedy rozlišit první rozmluvu překladem „v oči (vlastně: do očí) zlořečit“ od následujícího „v tvář“ nebo „na očích zlořečit“. Ale zatím postačí tu i tam shodné „v oči“, jen víme-li, že u zlořečení se míní po první moment způsobu a po druhé moment času.

Rovněž totiž jako postejná otázka Hospodinova, tak i odpověď Satanova se stupňuje, nejen obměňuje: postupuje-li Hospodin, jak jsme si řekli, od výzvy k výsměchu, upadá Satan, jak pozorujete, po výčitce (1,10) do vytáčky (2,4). Kraličtí pak docela jako by i v samotné první jeho odpovědi sledovali jakousi gradaci, když u devátého verše poznamenali: „jako by řekl: Můž' snadno sloužit, kdyžs hot tak opatřil“. Všimněme si, nejprve, motivu „sloužit“. Kraličtí mají výraz ten patrně z otázky Hospodinovy, který Joba nazývá svým služebníkem (8). Nám však připomene i „velmi mnoho“ té „služby“, které jsme dali přednost před „čeledí“ (1,3) - teď se teprve ukáže, jak to bylo důležité. Všimněme si totiž dále, že Satan ani nepopíral Jobovu služebnost, nýbrž (tak říkajíc) obětavost: prý, má-li od Boha „všeho“, slouží se mu snadno a neslouží „darmo“. To je věru typicky satanská sofistika, která nepoctivě převrací hodnoty a z prostého faktu dělá mazaný fortel: z oběti vyhubací obchod (u Joba jak u Kaina) a z bázně Boží bubáka (zde jako v ráji). Jak na podiv se to shoduje s lidskou chytristikou, ukazuje se názorně na pořekadlu: ani kuře darmo nehrabe. Toho se dnes napařád užívá v tom smyslu, že nikdo nic nedělá zadarmo a že každý ze sebemenší služby chce něco mít. Jak nehorázné v tom je zneužití, nikdo si už ani neuvědomí. Jen si představte kuře, které hrabe darmo, a víte, na čem jste, aniž jste četli Šlejharovo Kuře melancholik. Ve skutečnosti chce mudrosloví říci, že i tak malá ale vytrvalá námaha nese ovoce. Z povzbuzení k práci a pílí stala se docela satansky omluva sobectví a zjištění. a to jen zcela nepatrným přesunutím důrazu s „kuřete“ na „darmo“.

Na tom vidíte, jak musíme být opatrní, máme-li popravdě si zjistit, jak je naším úkolem, co to je vlastně požehnání Boží. Tím opatrnější, že Satan dává Bohu jakoby svědectví:

(10) Dílu rukou jeho požehnal jsi,
a dobytek jeho rozmnožil se na zemi.

A zase jsme u toho dobytka, a znovu se nám tu plete - dokonce vedle díla (či: děl? - tak řecká bible) r u k o u! Ke všemu je zde tento statek jako zkopulován s požehnáním Jobovi. Ač jsme si přece řekli, že nemá být účelem nebo následkem jeho zbožnosti, nýbrž jejím předpokladem či příležitostí k ní. a tady bychom to měli zase dávat nějak dohromady? Nelze - to by bylo zcela po satansku myšleno, totiž podškrtnuto u Joba „což má“ jako předtím „darmo“. Nesmí nás mýlit, ani co tu říkají Kraličtí na okraji Šestidílký: „I Satan tomu rozuměl a věděl, že i ty věci časné od Boha a ne od něho původ svůj mají, avšak mnozí jsou tak slepí, že jich od Satana hledají“. To zní jako by opravdu byli spokojeni s tím, že Satan se dívá na statek jako na Boží

požehnání. Ale to bychom jim krivdili: za chvíli uslyšíme od nich něco docela jiného. Tím, že statek a časné zboží vůbec odvozují od Boha, neříkají nic o požehnání. Vždyť větu právě citovanou vytiskli jen drobným písmem jako vedlejší naučení: náramně dobově si tu počínají Kraličtí a myslí na všelijaké to zapisování se čertu a ďáblu v pověstech (Faust) i v skutečnosti (čarodějnice). Nikoli, též Bratří viděli po žehnání Boží jinde. Taktéž ostatně - doufejme - i ti, kdo sestavili pořad nedělních těchto úkolů pro děti. Jestliže totiž třetí červnový oddíl má téma: Bohatství nemusí být požehnáním, pak jim bylo jasné aspoň tolik, že obé nelze jen tak spojovat, neřku-li ztotožňovat. My bychom nadepsali onen úkol: Bohatství n e m ů ž e být požehnáním Božím. Poněvadž by jinak toto požehnání bylo dosažitelné i v karetní hře toho názvu. Bohatství už proto nemůže být požehnáním Božím, protože namnoze je velmi automatické povahy. Jak to říkal onen milionář? „Nejtěžší je sehnat první milion, ty ostatní už přijdou samy“. Bohatství je věc mechanická - někdy se nahromadí, ani nevíme jak, a ovšem též: jak nabyt tak pozbyl. A proto nemůže být požehnáním Božím, o němž se přece zápasí (Jaakob) nebo aspoň prosí (Aron).

Přesto - nad rozum, sílu a j. talenty, česky: hřivny - má právě bohatství po sobě něco, na čem se jeví podstata Božího požehnání. Ono totiž už i pouhé zdání bohatství a moci budí závist. Řekové mluvili dokonce o závistí bohů, z nichž někteří prý nechtějí, aby se člověk zmohl, nechtějí, aby stromy rostly do nebe. Nedivno tedy, že závist budilo i postavení Jobovo co muže „vznešenějšího nad všechny lidi východní“ a služebníka, jemuž „není rovného na zemi“, a že dráždilo i Nepřítele, aby mu nějak uškodil. Když pak to Bůh až dotud vždycky Zlostníku překazil, pak, myslím, to že je první neklamná známka požehnání Božího. To také vskutku předpokládá i Satan, který stejně dobře ví jak o původu časných darů od Boha, tak o povaze a podstatě požehnání Božího, byť to všelijak převracel. Vždyť se hned zkraje táže:

Zdaž jsi ty ho neohradil
i domu jeho a všeho, co má, ze všech stran?

Totíž proti všeliké nepohodě živilů i proti nehodě z vlastní či cizí nějaké zlé vůle. To vlastně už bylo požehnání, že k Jobovi Hospodin vůbec nepustil Pokušitele, který by ho byl nějak svedl k zneužívání bohatství a prvenství, a tím ho přivedl do rozporu s Bohem. A tak první, negativní stránka požehnání je: Boží o c h r a n a.

Už jsem dovolil, že bohatství ani jakýkoli statek či majetek hmotný nebo duševní nemůže být požehnáním Božím. Zbývá ještě přímo se vyrovnat s tím, že se tu „dobytek“ ocitá v takové těsné spojitosti s požehnáním od Boha. Nuže právě, že místo „čeledí“ (3) jsme dosadili „službu“, získali jsme odpověď na otázku: copak se tu vlastně dalo s tolikým dobytkem? Hned již tam se nám objevil důsledek: bylo-li u Joba služby Boží „velmi mnoho“, tož se velmi mnoho též obětovalo. Když pak brzy nato (5) bylo, prosím, řečeno docela jasně, že hřích synů, ať už byl nebo nebyl, měl být smazán obětmi otcovými, nesmíme zapomenout, ani na tuto zvláštní službu dobytka. Jinými slovy, jsme zde zkrátka upozorněni na ideu, která obrazí druhou, pozitivní stránku požehnání Božího: o d p u š t ě n í.

A není to, myslím, ani náhoda, že s rozmnožením dobytka „na zemi“ přicházíme k obětem na odpuštění právě zde, u požehnání Jobovi. Žehnat totiž je hebrejsky BAREK a stejný ba snad společný kořen (BRK) nese slovo: koleno (BEREK). Nelze to docela přesně a spolehlivě dovodit filologicky, protože slovníky si odporují, ale řekněme si zkrátka a dobře, že BAREK a BEREK nesouvisí spolu slovně, nýbrž v tom způsobu, jako jsme viděli úmysl ve zvukové souhře, že zrovna Satan šmejdí. Nám teď záleží na souvislosti (abych tak řekl) kolenování ani ne tak s požehnáním, jako s odpuštěním. Je ovšem na snadě, že odpuštění má co činit s klekáním prosícího o ně na kolenu. Chyba je, že to právě nejsou kolena odpouštějícího žehnatel. Ale zrovna tuhle shodu okolností známe odjinud v bibli. Když si najdete Gen. 50,23,

dočtete se, že synové Efrajimovi byli až do třetího pokolení „vychováni u Josefa“. Doslovně přeloženo však to vypadá, že „se zrodili na kolena Josefova“, jak to mají Kraličtí podotknuto v Šestidílce na okraji a Karafiát v opraveném textu přímo. Výslovně pak už Rachel se dohaduje s Jaakobem o tom, aby Bála rodila mu syny na její kolena (Gen. 30,3). To znamenalo, že tito synové budou vlastně Rachelini, že jsou tím od ní adoptováni či spíše jí přiřčeni. A když synové Machirovi se narodili na kolena Josefovi, jsou to prostě jeho synové a samozřejmě se jim dává či dostává požehnání. Toto přijetí a braní na kolena, obvyklé u vlastních dětí co uznání otcovství, to je vlastně u oněch jakýmsi prominutím či odpuštěním Bálina mateřství a Machirova otcovství. Tak tedy by odpuštění a požehnání patřilo k sobě i slovně.

Nic bych ostatně za to nedal, že souvislost odpuštění a požehnání aťsi neslovnou, ale skutečnou můžeme předpokládat i tam, kde o obětech není řeči. Což nemůžeme mluvit o odpuštění jako posilnění v ochraně Boží, jako potvrzení záštity u Boha, když vedle prosby o vzdálení z pokušení říkáme v modlitbě Páně hned i „zbav nás od zlého“ již stálého a stálého, ba před tím rovnou prosíme za odpuštění? Tedy požehnání Boží rovná se konec konců ostříhání a zbavení od zlého - jeho podstatou je: Boží ochrana a odpuštění, nic víc ani míň. Jistě ne jaký zdar nebo zisk časný:

(12) Tedy řekl Hospodin Satanovi:

Aj, cožkoli má, v moci tvé buď,
toliko na něj nevztahuj ruky své.

Což tlumočí Kraličtí na okraji Šestidílký tak: Poněvadž ty se domníváš, že on těmi věcmi v pobožnosti stojí, dávámť je v moc, odejmi je jemu; jinak se najde, než ty pravíš. Kraličtí tedy nedali Hospodinu říci: že on mým požehnáním v pobožnosti stojí, nýbrž jasně tu rozlišují mezi požehnáním a „těmi věcmi“. Konečně pravý obsah požehnání slyšíte od stolu Páně nebo s kazatelnou někde každou neděli:

Požehnej tobě Hospodin, a o s t ř í h e j t e b e m i l o s t i v t o b ě (hle: odpuštění).

Zajisté, třetí věta Aharonského požehnání (Num. 6,24-26) volá ještě o jeden dar Boží:

Obratiž tvář svou k tobě, a dejž tobě p o k o j. To jsem tedy opominul? Není divu, náš úkol je přece na samém začátku příběhu Jobova. A z tohoto začátku lze dokonce vyčíst, že Job ještě neměl celé požehnání Boží. Či byl to pokoj, když „po všechny ty dny“ říkával: snad...aneb.. (5)? A pročítající kapitolu za kapitolou a jednu řeč Jobovu za druhou, řeknete si: Vždyť vlastně celá kniha - to Jobovi zápas ne o důkaz spravedlnosti, ne o záhadnost utrpení, ne o dogma odplaty, ale o pokoj, kterým se dovršuje požehnání Boží. Nakonec pak přece se mu toho dostalo, když mohl Bohu říci: nyní oko mé tě vidí (42,5), když Hospodin sám osvědčil, že mluvil o něm, což pravého je (7 a 8) a když přijal obličej Jobův (9). To by vše bylo zbytečné, kdyby na tom, že „požehnal Hospodin Jobovi k posledku více nežli v počátku jeho“ (12) opravdu bylo jen tolik, „že co měl Job, rozmnožil to Hospodin dvounásobně“ (10). Ale právě pokoj to byl, co měl k posledku Job navíc lepšího, cennějšího, vyššího. Vše ostatní bylo jen přídatkem, byl to pouhý dvojnásobek. Kdežto počítat se nedá požehnání, jehož pečetí je pokoj, „který převyšuje všeliký rozum lidský“.

Byl tu však (abychom se vrátili v počátek Jobův) kdosi, jenž mohl být leda spokojen, ale neměl mít pokoje ani napotom. Spokojen koncesí na tříbení Joba, posléze pak i všech vyvolených (L 22,31 1. Petr. 1,2 5,8) ale bez naděje, jakože ani z lidí „nemají žádného pokoje bezbožní“ (Iz. 48,22):

I vyšel Satan od tváři Hospodinovy.

Co vám to připomíná? - Ano, jak čteme o Jidášovi Jan 13,27 30:

A hned - vstoupil do něho Satan.

I řekl jemu Ježíš: Co činíš, čiň spěšně.

A on - hned vyšel.

Tím ovšem po přibrání k oněm jen ještě dvěma spravedlivým na světě, Noe a Danieli, staví se nám zde Job do samé blízkosti Páně. A že nejen sugestivně, najdeme potvrzeno Jak. 5,11:

Aj, blahoslavíme ty trpělivé.

O trpělivosti Jobově slýchali jste,

a dokonání Páně viděli jste;

nebo velmi je milosrdný Pán a lítostivý.

Máte-li tedy vyprávět o Jobovi, jaký to byl nábožný pán, co všechno zkusil, jak tuze byl ztrápen a že přece nakonec dopadl dobře, nezapomínejte, že to vše jej ve skutečnosti řadí mezi druhy a přátele Páně - spíše než služebníky (L 12,4 Jan 15, 13-15). Dejte proto pozor, abyste barvami zajímavosti (cizokrajné nebo naopak sousedské) a závojem dojímavosti (všelidské či zase kapesníkové) nezastřeli výhled na utrpení Jobovo v světle umučení Kristova. Až sem s dětmi jít můžete, ba musíte, aby svým časem se nezarážely nad sestavou Joba s Pánem. Pro sebe si nechte (k nahlédnutí do této spojitosti), jak tomu je v oné arabské básni z konce 6. století (an-Nabigha): jeden z přátel volajících pro reka pohříženého v hlubině utrpení - ukřižovaného! - nazývá se Ajjub, což je jméno totožné s hebrejským Ijjob, z něhož teprve se nám stalo Job. To tedy je báseň sice pohanská, ale (jak pozorujete) obsahuje motivy, které jsou u nás centrální.

Ale i stará řecká bible dodává k poslednímu verši knihy: psáno pak je, že (Job) vstane, s nimiž vstává Pán (Ó 42,17a). Job se tu zvedá ještě výše než nad lidí východní kdysi - až do společnosti těch, kteří potom pějí píseň Beránkovu kolem Trůnu. Na tomto podání jeví se už přelom v problematice zlo a dobro, ale také v problematice zbožnosti tohoto nepřítel (OJEB) a přece přítele Páně - Jákobovský boj:

„Nepustím tě, leč mi požehnáš“.